

	MAKALE ADI	SAYFA
1	ÖN LİSANS DÜZEYİNDE TURİZM EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN KIRSAL TURİZM ALGILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA <i>Doç. Dr. Murat ÇUHADAR, İpek ÜNAL</i>	1-16
2	SAĞLIK SEKTÖRÜ ÇALIŞANLARINDA DÖNÜŞÜMCÜ LİDERLİĞİN YENİLİKÇİ DAVRANIŞA ETKİSİ ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI' NIN BU ETKİDEKİ ARACILIK ROLÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA, MERSİN İLİ ÖRNEĞİ <i>Doç. Dr. Abdullah ÇALIŞKAN, Özgür Uğur ARIKAN</i>	17-38
3	METAL FİYATLARI İLE HİSSE SENEDİ FİYATLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ: BORSA İSTANBUL'DA BİR UYGULAMA <i>Doç. Melek ACAR, Fatih GÜZEL, Prof. Dr. Ramazan AKTAŞ</i>	39-53
4	15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN BİST 30/100 ENDEKSLERİ ÜZERİNE ETKİSİNİN OLAY ÇALIŞMASI (EVENT STUDY) YÖNTEMİ İLE ANALİZİ <i>İzzet KAYA, Yrd. Doç. Dr. Meltem KESKİN KÖYLÜ, Burhan GÜNAY</i>	54-67
5	SURİYELİ VE DİĞER YABANCI ÖĞRENCİLERİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE ADAPTASYONU VE OKUL İÇİ İLETİŞİMLERİNE YÖNELİK BİR İNCELEME <i>Doç. Dr. İbrahim Sani Mert, Yrd. Doç. Dr. Bilal ÇIPLAK</i>	68-79
6	ÖRGÜTSEL ADALET- SİNİZM İLİŞKİSİNDE KİŞİ ÖRGÜT UYUMUNUN ROLÜ: EĞİTİM SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA <i>Fatma Özge ÖZGEN, Doç. Dr. Ömer TURUNÇ</i>	80-96
7	TÜRKİYE'NİN MUSUL POZİSYONUNUN ULUSLARARASI PERSPEKTİFLER AÇISINDAN İNCELENMESİ <i>Yrd. Doç. Dr. Murat KÖYLÜ</i>	97-122
8	TÜRKİYE'DE KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI VERGİLER İLE Mİ YOKSA BORÇLANMA İLE Mİ SAĞLANMAKTADIR? 2006-2016 DÖNEMİNE AİT BİR İNCELEME <i>İrem ERASA-Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ</i>	123-149
	THE EFFECTS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AND LOCUS OF CONTROL ON JOB SATISFACTION AND LIFE SATISFACTION <i>Doç. Dr. Hakan TURGUT-Doç. Dr. İsmail TOKMAK- Yrd. Doç. Dr. M. Fikret ATEŞ</i>	150-170

Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi

IDEAS

ISSN: 2149-5823

Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi yılda 2 kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Türkçe ve İngilizce dillerinde iktisat, işletme, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, davranış bilimleri, maliye, ekonometri, çalışma ekonomisi ve endüstriyel ilişkiler, bankacılık ve finans, insan kaynakları yönetimi, yönetim bilişim sistemleri, sosyal hizmet, uluslararası ticaret ve lojistik, sağlık bilimleri yönetimi ve ilişkili alanlarda makaleler yayımlar. Dergide yayımlanan makalelerin dil, bilim, yasal ve etik sorumluluğu yazara aittir. Makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

International Journal of Economics and Administrative Sciences is peer reviewed journal published twice a year. It publishes articles both in Turkish and English languages in the fields of economics, business administration, international relations, political science and public administration, behavioral sciences, finance, econometrics, labor economics and industrial relations, banking and finance, human resources management, management information systems, social services, international trade and logistics, health sciences management and related fields. The language, science, legal and ethical responsibility of the articles published in the journal belongs to the author. The published contents in the articles cannot be used without being cited.

Editörler / Editors in Chief

- Doç. Dr. Abdullah ÇALIŞKAN (Toros Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ömer TURUNÇ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Yayın Kurulu / Editorial Board

- Prof. Dr. Abdülkadir VAROĞLU (Başkent Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ömer TURUNÇ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
- Doç. Dr. Abdullah ÇALIŞKAN (Toros Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. İrfan AKKOÇ (THK Üniversitesi)

Danışma Kurulu / Advisory Board

- Prof. Dr. Ali ÖZDEMİR (Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Dilek ZAMANTILI NAYIR (Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bekir GÖVDERE (Süleyman Demirel Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ebru GÜNLÜ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Haluk KORKMAZYÜREK (Toros Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim EROL (Celal Bayar Üniversitesi)
- Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU (Süleyman Demirel Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa Kemal DEMİRCİ (Dumlupınar Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mahmut PAKSOY (İstanbul Kültür Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nejat BASIM (Başkent Üniversitesi)
- Prof. Dr. Pınar SÜRAL ÖZER (Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ozan BAHAR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
- Prof. Dr. Selim Adem HATIRLI (Süleyman Demirel Üniversitesi)
- Prof. Dr. Süleyman TÜRKEK (Toros Üniversitesi)
- Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Umut AVCI (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ünsal SİĞRI (Başkent Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ahmet ERKUŞ (Bahçeşehir Üniversitesi)
- Doç. Dr. Bekir GÖVDERE (Süleyman Demirel Üniversitesi)
- Doç. Dr. Cengiz DURAN (Dumlupınar Üniversitesi)
- Doç. Dr. Gülizar KURT GÜMÜŞ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Doç. Dr. Hakan TURGUT (Başkent Üniversitesi)
- Doç. Dr. Haldun YALÇINKAYA (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)
- Doç. Dr. Harun ŞEŞEN (Lefke Avrupa Üniversitesi)
- Doç. Dr. Köksal HAZIR (Toros Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mazlum ÇELİK (Hasan Kalyoncu Üniversitesi)
- Doç. Dr. Murat ÇUHADAR (Süleyman Demirel Üniversitesi)
- Doç. Dr. Sait GÜRBÜZ (Kara Harp Okulu)
- Doç. Dr. Yusuf GÜMÜŞ (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Not: İsimler, akademik ünvan ve alfabetik sıra gözetilerek sıralanmıştır.

2016 yılı 2. sayıdan itibaren dergimiz uluslararası endekslerde taranmaktadır

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.

Yayınlanan eserlerde yer alan içerikler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.

The published contents in the articles cannot be used without being cited.

Makalenin on-line kopyasına erişmek için / To reach the on-line copy of article: <http://dergipark.gov.tr/uiibd>

**TÜRKİYE'DE KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI VERGİLER İLE Mİ YOKSA
BORÇLANMA İLE Mİ SAĞLANMAKTADIR? 2006-2016 DÖNEMİNE AİT BİR
İNCELEME**

İREM ERASA*

NAGİHAN ÖZKANCA ANDIÇ**

ÖZET: Kamu hizmetlerinin bedeli olarak kabul edilen vergi gelirleri devletin temel finansman kaynağıdır. Borçlanma vergi gelirlerinden sonra en sık başvurulan finansman kaynağı olarak yerini almaktadır. Ancak kimi zaman vergi gelirlerinin önüne geçtiği görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de kamu harcamalarının finansmanının vergi gelirleri ile mi yoksa borçlanma gelirleri ile mi sağlandığı sorusu 2006-2016 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Kamu harcamaları, konsolide bütçe harcamaları tasnifine tabi tutulmuş, merkezi yönetim bütçesine ait gelir ve gider rakamlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Harcamaları, Vergi, Borçlanma.

Jel Sınıflandırması: H2, H5, H6

**THE FINANCING OF PUBLIC EXPENDITURES IN TURKEY ARE PROVIDED WITH
TAXES OR BORROWING? A REVIEW FROM THE PERIOD 2006-2016**

ABSTRACT: Tax revenues is considered to be the main source of financing of the government for the price of public service. Borrowing is one of the most important financing source after the tax revenue. But sometimes in front of the occurrence of tax revenues. In this study, the question of whether the financing of public expenditures in Turkey is provided by tax revenues or borrowing revenues has been tried to be answered by using the annual data for the period of 2006-2016. Public expenditures have been classified in the consolidated budget expenditures, and the revenue and expenditure figures of the central government budget have been included.

Key Words: Public Expenditure, Tax, Borrowing

Jel Classification: H2, H5, H6

* Araştırma Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, ierasa@pau.edu.tr

** Öğretim Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi, Kale MYO, nandic@pau.edu.tr

1. GİRİŞ

Kamu harcamalarının finansmanında kullanılan temel yöntem harcamaların vergiler ile finanse edilmesi yöntemidir. Ancak gelişen ekonomiler ve artan kamu harcamaları karşısında vergi gelirlerinin tek başına kamu harcamalarını finanse edebilecek düzeyde toplanamadığı görülmektedir. İşte bu durumda kamu harcamalarının ne kadarının vergiler ile ne kadarının borçlanma ile sağlandığı sorusu hasıl olmuştur.

Borçlanma, maliye literatüründe üzerinde sıkça durulan bir konudur. Özellikle 1929 Ekonomik Buhranından sonra ekonomide Keynesyen anlayışın hakim olması ile birlikte önceki dönemlerde olağanüstü bir finansman aracı olan borçlanma, olağan bir finansman aracı haline dönüşmüştür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin sık başvurduğu bir yöntem olan borçlanma ile ülkeler ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Bu çalışmanın birinci bölümünde kamu harcamalarının tanımı ve kapsamına yer verilerek devletin ne tip harcama yaptığı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise kamu harcamalarının finansman aracı olarak vergilerin nasıl kullanıldığına ve vergi politikalarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde borçlanma ve borçlanmaya yönelik sınıflandırmalar ile borç politikaları üzerinde durulmuş son bölümde ise 2006-2016 yılları arasında merkezi yönetim bütçesinin hangi kaynaklar ile finanse edildiği, kamu harcamalarının ne kadarının vergiler ne kadarının borçlanma ile karşılandığı soruları cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

2. KAMU HARCAMALARININ TANIM VE KAPSAMI

Toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda hemen her dönemde devlet düzenleyici uygulamalar koyma, öncülük etme, özendirme ve sermaye yatırma yoluyla ekonomide rol alan faaliyetlerde bulunma gibi çeşitli görevler üstlenmiştir. Bunların yanı sıra toplumun tamamına fayda sağlayan sosyal mal ve hizmetlerin üretimini sağlayan devletin 1950'li yıllara kadar yapmış olduğu kamu harcamalarının minimum seviyede yer almasına ilişkin görüş bildirilmiş ve kamu harcamaları kavramı iktisat ve maliye bilimi içerisinde geri plana atılmıştır (Akdoğan, 2011: 37). Oysa günümüzde hangi iktisat okulunun temsilcisi olduğu fark etmeksizin üzerinde fikir birliği sağlanan görüş, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik alanda devletin payının özel sektöre göre artmakta olduğuna ve özel sektör üzerinde geniş hükümet düzenlemelerinin yer aldığına yönelik gelişim göstermiştir (Landau, 1986: 35).

Sosyal ihtiyaçların yerine getirilmesi için devletin bir kısım hizmetlerden faydalanması ve birtakım malları kullanması gerekmektedir. Örneğin, savunma hizmetini gerçekleştirmek için gerekli olan malzemeler, silah vb. girdiler satın alınacak, yine hizmetin gereği olarak kullanılacaktır. Bu durum toplumlarda kamusal hizmet üretimi için gereken girdilerin büyük kısmının devlet harcamasını zorunlu kıldığına göstergesidir. Ayrıca devletin harcama yapmasını zorunlu kılan tek etken kamusal hizmet üretme amacı değildir. Çağdaş devletlerin yüklendiği amaçlar da önemli harcamalar gerektirmektedir. Bu amaçlar; büyüme-kalkınma hızını arttırma, gelir ve kaynak dağılımını düzenleme şeklindedir. Bunlar mikro anlamda kamusal hizmet sağlama sayılmasalar da kimi zaman devleti mal ve hizmet alımına sevk etmekte, kimi zaman da özel kesime karşılıksız ödeme yapımını gerektirmektedir. Bu ve buna benzer devletin yapmış olduğu harcamaların tamamı kamu harcamaları olarak tanımlanmaktadır (Uluatam, 2012: 233).

Ülkemizde 2003 tarih ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda kamu harcamalarına ilişkin kanuni tanıma yer verilmiştir. Söz konusu kanunun 3. Maddesinde yer alan bu tanıma göre; "Kanunlarına dayanılarak yaptırılan iş, alınan mal ve hizmet bedelleri, sosyal güvenlik katkı payları, iç ve dış borç faizleri, borçlanma genel giderleri, borçlanma araçlarının iskontolu satışından doğan farklar, ekonomik, malî ve sosyal transferler, verilen bağış ve yardımlar ile diğer giderleri" kamu harcamalarını ifade etmektedir.

Kamu harcamaları dar anlamda ve geniş anlamda açıklanabilmektedir. Dar anlamda kamu harcamaları; devlet bütçesinden yapılan parasal harcamaları ifade etmektedir. Burada, merkezi idarenin toplumsal gereksinimleri karşılamak üzere kamusal mal ve hizmet üretimini finanse etme amacıyla topladığı vergi gelirleri ve kanunda yer alan diğer gelir kaynaklarından sağladığı ödeneklerin yasal süreç içerisinde usulüne uygun olarak kullanımı söz konusudur (Ulutürk, 2011: 45). Geniş anlamda kamu harcamaları ise; devletin üzerine düşen görevleri yerine getirebilmesi adına yapmış olduğu tüm işlerin maliyetine dâhil olan unsurların toplamı olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 1994: 103). Geniş anlamda kamu harcamaları merkezi ve mahalli idarelerce üstlenilen hizmetler dolayısıyla yapılan harcamalara ilaveten iktisadi devlet teşekküllerinin harcamaları, sosyal güvenlik ödemeleri, vergi muafıkları, özel şahıs yardımları ve devlet aktifinde ortaya çıkan azalmaların toplamından oluşmaktadır (Eker, 2004: 55).

Siyasi organlar kamusal mal ve hizmetlerin hangi miktarda ve kalitede üretileceğine karar verdikten sonra bu doğrultuda yürütülecek politikaların maliyeti olarak karşımıza kamu harcamaları çıkmaktadır (Akalın, 1986: 138). Kamu harcamaları her zaman devletin doğrudan mal ve hizmet satın alması yoluyla ortaya çıkmamakta, bazı durumlarda satın alınmaksızın iktisadi kaynakları belirli toplumsal tabakalara satın alma gücü yaratmak suretiyle dağıtması durumu söz konusu olmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere kamu harcamaları tek tip değildir. Nitelik ve çeşitleri itibariyle benzer yapıda olan harcamaların bir araya getirilmesi yoluyla sınıflandırma yapılmakta ve bu sayede kamu harcamalarının milli ekonomi üzerindeki etkilerini ölçme ve değerlendirme imkânı elde edilmiş olmaktadır (Türk, 1989: 35). Kamu harcamalarının genel kabul görmüş haliyle olan sınıflandırması üçlü şekilde yapılmaktadır. Bunlar; idari sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma ve iktisadi sınıflandırma şeklindedir (Uluatam, 2012: 237).

-İdari Sınıflandırma: Devletin yapısı ve organları, üstlendiği fonksiyonlar ve hukuki düzenlemelere göre biçimlendirilen sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmanın esası harcama yapacak olan devlet organları olduğu için literatürde "organik sınıflandırma" şeklinde de anılabilmektedir. Devlet bütçesinden ayrılacak olan parasal değerler kamu hizmetlerini yerine getirecek çeşitli birimler arasında idari sınıflandırmaya göre pay edilmektedir. Ülkeler arası karşılaştırmalara uygun olmamakla birlikte harcamacı birimlerin tablosu zaman ve mekâna göre sık sık değişiklik göstermektedir (Türk, 1992: 74).

-Fonksiyonel Sınıflandırma: Kamu harcamalarının kamu hizmetlerini yerine getiren idari birimler yerine belli başlı kamu hizmetlerine göre ayrılmasına fonksiyonel sınıflandırma adı verilmektedir Burada esas alınan hizmeti yerine getiren organ değil hizmetin kendisidir (Erginay, 1990: 151). Türkiye' de harcamaların fonksiyonel tasnifi; 1) genel kamu hizmetleri, 2) savunma hizmetleri, 3) kamu düzeni ve güvenliği hizmetleri, 4) ekonomik işler ve hizmetler, 5) çevre koruma hizmetleri, 6) iskan ve toplum refahı hizmetleri, 7) sağlık hizmetleri, 8) dinlenme, kültür ve din hizmetleri, 9) eğitim hizmetleri, 10) sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri şeklindedir (BUMKO, 2017).

Kamu hizmetleri bu hizmetleri yerine getirmekle görevli idari organlarca yürütülmektedir. Fakat bazı kamu hizmetleri birden fazla idari organın görev alanına girmektedir. Örneğin; Türkiye’de eğitim hizmetleri denilince akla ilk Milli Eğitim Bakanlığı gelse de bu bakanlık dışında da eğitim hizmetleri gerçekleştirilmektedir. Mesela, İçişleri Bakanlığı’na bağlı Polis Kolejlere, Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı Askeri Liseler uzun yıllar eğitim hizmetlerini yerine getirdiği görülmektedir. Bu durumun varlığı ve idari sınıflandırmanın rasyonel ve homojen özellik göstermemesi fonksiyonel sınıflandırmaya geçişi gerekli kılmıştır. Bu sayede değişik bakanlıklar tarafından yürütülen aynı hizmetlerin toplam maliyetlerinin ortaya konmasına imkân tanınmıştır (Eker, 2005: 79-83).

-İktisadi Sınıflandırma: Kamu harcamaları, nitelik, özellik, iktisadi ve toplumsal etkilere göre belirli gruplar içinde toplamak ve tasnif etmek mümkündür. Harcamaların doğuracağı etkiler harcamaların çeşitleri kadar, bu harcamaların yapılaş şekline, finansman biçimine ve ekonominin içinde olduğu konjoktüre bağlı olduğu unutulmamalıdır (Türk, 1992: 79). Devlet harcamalarının yarattığı etkilerin tahmininde ekonomik anlamda bir analizden yararlanmak suretiyle yapılan sınıflandırma iktisadi sınıflandırma adını almaktadır. Harcamaların o dönem üretimine ilişkin etkisi yapıldığı dönemde söz konusu olabildiği gibi ilerleyen dönemlerde de ortaya çıkabilmekte yahut birden fazla dönemde bu etki devamlılık gösterebilmektedir. Söz konusu etki ekonomi üzerinde doğrudan gerçekleşebildiği gibi dolaylı olarak da görülebilmektedir (Ulutürk, 2011: 51). Buna ilişkin yapılan sınıflandırma kendi içerisinde iki grupta incelenebilmektedir;

Gerçek Harcamalar-Transfer Harcamaları: Devlet tarafından yerine getirilen hizmetlere yönelik harcamalar doğrudan toplam talebin unsuru olup, mevcut dönem üretimini yahut fiyat düzeyini etkiliyorsa bu harcamalar gerçek harcama şeklinde anılmaktadır (Uluatam, 2012: 238). Bu harcamalar karşılığında kamu sektörü tarafından mal ve hizmet satın alındığı için yeni gelir akımları oluşmakta ve milli gelir doğrudan artış göstermektedir (Türk, 1989: 36). Gerçek harcamalar toplam talebi yönlendirmede araç olarak kullanılmaktadır. Şöyle ki; ekonomik konjoktürün daralma dönemlerinde mal ve hizmet satın alma suretiyle yapılan gerçek harcamalarda artış ekonominin canlandırılmasında ve düşük gelir düzeyindekilerin gelirlerinin arttırılmasında önemli rol oynamaktadır. Tam tersi ekonomide talep fazlalığının yaşandığı dönemde ise gerçek harcamaların kısılmasıyla fiyat istikrarında denge sağlanabilmektedir (Eker, 2005: 86). Gerçek harcamalar kendi içerisinde 2 alt başlık halinde incelenmektedir. Bunlar cari harcamalar ve yatırım harcamaları şeklindedir. Periyodik ve mevcut dönemde tüketilen mal ve hizmet alımı için yapılan harcamalar cari, makine teçhizat alımı ve sermaye teşkili niteliğinde yapılan harcamalar yatırım harcaması olarak adlandırılmaktadır. Yatırım harcamalarının GSMH’ ya olan etkisi cari harcamalardan daha yüksek olmakla birlikte doğrudan üretimi arttırıcı gücü bulunmaktadır. Ekonomik büyümeye etkisi harcamanın yapıldığı yıl ile sınırlı olan cari harcamalarda en büyük pay personel giderlerine ait olmakla birlikte, ısıtma, aydınlatma ve kırtasiye harcamaları örnek olarak gösterilmektedir. Faydası gelecek dönemlere yayılabilen yatırım harcamalarına örnek ise yapı, tesis ve büyük onarım giderleri, etüt ve proje giderleri, makine teçhizat ve taşıt alım giderleri verilebilmektedir (Pehlivan, 1994: 70). Bu 2’li grubun tasnifine kimi kaynaklarda 3. bir başlık ilave edildiği görülmektedir. Kalkınma Carisi adı verilen bu harcama türü, faydalarının gelecek yıllara yayılması açısından yatırım harcamalarına benzer özellik gösterse de, nesnel varlıklar halinde bulunmadıklarından cari adını taşımaktadır. Bu harcamalara örnek olarak başta eğitim ve sağlık harcamaları verilebilmektedir (Bulutoglu, 1981: 219).

Transfer harcamaları, herhangi bir mal ve hizmet karşılığı olmaksızın, devletin sosyal, ekonomik veya mali amaçlarla yapmış olduğu harcamaları ifade etmektedir. Transfer harcamalarında, gerçek harcamalardan farklı olarak devlet mal veya hizmeti doğrudan satın almaksızın sosyal hukuk devleti olma özelliğiyle toplumda bazı kişi veya kuruluşlara karşılıksız ödemelerde bulunarak satın alma gücü yaratmakta, bir bakıma kaynak dağılımını yenilemektedir (Öztürk, 2014: 161). Transfer harcamaları kendi içerisinde 3 alt gruba ayrılmaktadır (Erginay, 1990: 148); Bunlardan ilki dolaylı- dolaysız transfer ayrımıdır. Dolaylı transferler, örneğin; kamu borç faizleri, fakirlere yapılan yardımlar şeklinde kişilerin gelirlerinde doğrudan arttırıcı etki etmektedir. Dolaylı transferler ise, tüketicinin alacağı mal veya hizmetin fiyatlarını azaltma ya da üreticinin mal veya hizmeti satarken elde edeceği karı yükseltme yoluyla yapılan yardımları ifade etmektedir. Diğer bir ayırım gelir ve sermaye transferi şeklindedir. Yapılan transferler her zaman gelir şeklinde olmaz kimi zaman sermaye niteliği taşımaktadır ki bunun en güzel örneği; savaş tazminatlarıdır. Son olarak verimli ve verimsiz transfer ayrımı bulunmaktadır. Bu ayırmada esas olan devlet tarafından yapılan harcamaların üretimde yeni bir değer yaratıp yaratmamasıdır.

Kamu harcamaları tarihsel süreçte sürekli artış eğiliminde bulunmuştur. Yapılan ampirik analizler özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında artış eğiliminin yaşanmadığı ülkenin bulunmadığı yönündedir. Artış ülkelerin yapısına göre farklı nedenlere bağlansa da devletçi ekonomik sistem yahut piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ülke fark etmeksizin gündemde yer edinmiştir (Pehlivan, 1994: 58). Özellikle savaşın verdiği tahribat, sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesi, büyük çaplı alt yapı yatırımlarının yapılması, işsizlikle mücadele şeklindeki devlete iliştirilen görevler devletin ekonomi içerisindeki payını arttırmıştır. Bu artış özel kesimin aleyhine gerçekleşmiştir (Şener, 2010: 29).

Kamu kesiminin ekonomi içerisindeki yerinin ölçülmesi kamu harcamalarının GSMH' ya oranlanmasıyla mümkün olmaktadır. Kamu kesiminin ekonomi içerisindeki yerinin bilinmesi ekonomik kaynakların uygun değerinde kullanımı, planlama tekniği, istenilen kamu ekonomisinin sağlanması, kalkınmada finansman ve amaç bakımından önem taşımaktadır (Türk, 1989: 33). Yukarıda verilen formülün payında yer alan kamu harcamalarına ilişkin değerler seyri uzun dönemler itibariyle artış eğilimindedir. Bu artış görünüşte olduğu gibi gerçek artış niteliği de gösterebilmektedir. Görünüşte artış yaratan nedenler; para değerinin düşmesi bütçe usulünde yaşanan değişim, kamu hizmetlerinde aynı usulün terk edilmesi, ülke sınırlarının değişimi ve nüfus artışı şeklindedir. Gerçek artış nedenleri ise; savaş vb. olaylar, devlet anlayışındaki değişimler, hayat standardında yükseliş ve bilimsel gelişmelerdir (Eker, 2005: 67-73).

3. FİNANSMAN ARACI OLARAK VERGİLER

3.1. Verginin Tanım ve Kapsamı

Teknik özellikleri itibariyle tam kamusal ve yarı-kamusal mal olarak nitelendirilen malların üretim süreci ile ilgilenen kamu ekonomisinde, özel kesimde geçerli olan fiyatlandırma ilkesinin olmayışı kamu kesiminde finansman sorununu doğurmaktadır (Öncel vd. , 2013: 1). Devlet, üzerine düşen görevlerin yerine getirilmesi durumunda karşılaşmış olduğu bu sorunu kamu gelirleri ile çözümlenmektedir. Kamu gelirleri (5018 sy., md.3); "Kanunlarına dayanılarak toplanan vergi, resim, harç, fon kesintisi, pay veya benzeri gelirler, faiz, zam ve ceza gelirleri, taşınır ve taşınmazlardan elde edilen her türlü gelirler ile hizmet

karşılığı elde edilen gelirler, borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler, sosyal güvenlik primi kesintileri, alınan bağış ve yardımlar ile diğer gelirleri” ifade etmektedir.

Kamu gelirlerinin her biri sağlandığı kaynak ve özellikleri itibariye değerlendirilebilmektedir. Yapılan sınıflandırma birbirlerine olan benzerliklerine göre yapılabileceği gibi, zorunluluk ve tekrarlanma sıklığına göre de yapılabilmektedir. Bunlar arasında başlangıçta hediye niteliği taşıyan sonrasında zorunlu ödeme şekline dönüşen vergi gelirleri geçmişten bu yana popülerliğini korumaktadır. Ayrıca kamu finansman ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılayan vergiler, kamu gelirlerinin yaklaşık %75-%90’lık kısmını oluşturmaktadır (Akdoğan, 2011: 105).

Kamu finansmanının temel ve asli unsuru niteliği taşıyan vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak gerçek veya tüzel kişilerden cebri olarak aldığı ekonomik bir değerdir. Vergilere belli amaçlar doğrultusunda başvurulması durumu verginin fonksiyonlarını oluşturmaktadır. Üç başlık halinde incelenecek olursa bu fonksiyonlar; mali, ekonomik ve sosyal fonksiyonlar şeklinde yer almaktadır. Mali fonksiyon; verginin kamu harcamalarının finansmanı olarak alınması durumunu ifade etmektedir. Ekonomik fonksiyon; verginin ekonomik faaliyet alanlarındaki hedeflere istisna ve muafiyetler oluşturularak ulaşılmasındaki rolünü açıklamaktadır. Sosyal fonksiyon ise vergi aracılığıyla, toplumdaki gelir ve servet dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılarak sosyal adaletin gerçekleştirilme çabasını içermektedir (Eker, 2005: 146-149). Günümüzde yalnızca finansman ihtiyacı olmaksızın sosyo-ekonomik amaçlar doğrultusunda maliye politikasının amaçlarına hizmet etmek üzere hemen her ülkenin vergi uygulamalarına başvurduğu görülmektedir.

Türkiye’de başvuru vergi çeşitlerinin başlıca örneklerini; gelir üzerinden, harcama üzerinden ve servet üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır. Gelir üzerinden alınan vergiler; gelir vergisi ve kurumlar vergisinden oluşmaktadır. Bu vergiler gerçek ve tüzel kişilerin ödeme güçlerini vergilendirmeyi amaçlamaktadır. Gelir vergisi sübjektif, kurumlar vergisi nesnel nitelikte ve tek oranlı vergi tarifesine uyumlu özellik göstermektedir (Tosuner ve Arıkan, 2009: 220). Harcamalar üzerinden alınan vergiler; üretilen, satılan veya tüketilen mal ve hizmetlerin üzerine konularak, fiyatlarının içerisine saklanan vergilerdir. Dolaylı vergileri oluşturmaktadır. Verginin miktarı yapılan harcamaya oranla değişmektedir. Söz konusu malı daha çok kullananlar daha az kullananlara kıyasla fazla vergi ödemektedir. Vergi tarifelerinden tersine artan oranlı vergi yapısına uyum göstermektedirler. Bu doğrultuda kişinin geliri yükseldikçe mal ve hizmetlere ödediği vergi gelirine oranla azalış göstermektedir (Öncel vd. , 2013: 399). Servet üzerinden alınan vergiler; servet unsuru olan menkul ve gayrimenkul değerlerin tümü veya bir kısmı üzerinden alınan ekonomik değerdir. Matrahı servetin ekonomik değeri olan bu vergiler dolaysız vergi grubunda yer almaktadır (Pehlivan, 1994: 135).

3.2. Vergileme

Devletin en önemli kamu geliri olarak kabul edilen vergi, zaman içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek, belirlenen hedeflerde araç olarak kullanılarak kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Verginin içinde yer aldığı aşamalardan ilki, demokratik ve parlamenter yapının gelişmesinde vergilerin oynadığı roldür. İkinci aşama, başlangıçta vergi önünde eşitlik ilkesinin zamanla kanun önünde mükelleflerin eşitliği ilkesinin uygulanmasına olanak hazırlamasıdır. Üçüncü aşama, devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesi ve bu doğrultuda demokrasinin gelişmesinde araç olarak başvurulmasıdır (Türk, 1992: 136).

Günümüzde maliye politikası amaçlarına ulaşmak üzere kullanılan ekonomik değer niteliğindeki vergi, 1929 Büyük Buhran öncesi geleneksel maliye politikasının bir parçası olarak

yer almaktaydı. Şöyle ki bu dönemde hâkim olan Klasik İktisadi Ekole göre bütçe dengesinin bir unsurunu vergi gelirleri diğer unsurunu kamu harcamaları oluşturmaktaydı. Aile bütçesine benzer özellik gösteren devlet bütçesinde; mali yıl içerisinde belirlenen kamusal hizmetlerin karşılanması için ihtiyaç duyulan giderler, aynı dönem içerisinde vergi, resim, şerefiye, mülk ve teşebbüs gelirleri vs. gibi olağan gelir kaynaklarından karşılanması gerekmektedir (Turhan, 1998: 277-278). Kamu gelirlerinin kamu harcamalarını karşılamadığı durumlarda olağanüstü sayılan kamu gelirlerine başvuru olmalıydı. Bunun yanı sıra bu ekolde kamu harcamalarının finansmanında dolaylı vergilere başvurulmasına ilişkin prensip geliştirilmiş, ekonomik ve sosyal hayata etki eden servet ve gelir üzerinden alınan vergiler tercih edilmemeliydi (Türk, 1989: 3). Büyük Buhran sonrası değişen ekonomik ve sosyal yapı maddi anlamda denk bütçe anlayışının açık bütçe anlayışına geçişini gerektirmiştir. Bu durum bütçenin sürekli açık vermesi anlamına gelmemekte, bütçede yer alan vergi ve harcama kalemlerini kullanarak ekonomiyi yeniden harekete geçirmeyi ifade etmektedir. Bu doğrultuda ekonominin daralma dönemlerinde genişleme politikası izlenmekte, vergi oranlarının azaltılması yoluyla vergi yükü hafifletilmekte, ekonominin aşırı istihdamda olduğu dönemlerde ise daraltıcı politikalar izlenmekte, toplam talebi düşürme amacıyla vergi oranlarının arttırılması yoluna gidilmektedir (Öztürk, 2014: 179).

Devlet vergi ve diğer gelir kaynakları aracılığıyla özel kesimden büyük miktarda satın alma gücü çekmekte ve bu kaynakları yüklediği görevleri yerine getirmek üzere ekonomiye geri aktarmaktadır (Akdoğan, 2011: 509). Kamu harcamaları ve artışı durumunda finansman için asli olan kamu gelirlerinde artış yaratarak finansmanın sağlanmasıdır. Kamu gelirlerinden kasıt en büyük paya sahip olan vergi gelirleridir, fakat vergilemede hudut sorunu olduğundan artan kamu harcamalarının finansmanında sorun yaşanabilmektedir (Ulusoy, 2006: 264). Bunun nedeni vergilerin mükelleflerin gelir, harcama ve servetlerinin üzerinden alınmasıdır. Gelir üzerinden alınan vergilerin arttırılması yoluna gidilmesi kullanılabilir geliri azaltmakta, mükelleflerin yatırım şevklerini kırmakta ve işgücü ve faktör taleplerini azaltmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergilerin arttırılması durumunda mal ve hizmetin fiyatını yükselteceğinden toplam talep olumsuz yönde etkilenmektedir. Servet üzerinden alınan vergilerin arttırılması ise mükelleflerin servetlerinin bir kısmının eksilmesi anlamına gelmektedir (Türk, 1992: 232).

4. FİNANSMAN ARACI OLARAK BORÇLANMA

Günümüzde sosyal refah devleti anlayışı gereğince kamu kesiminin ekonomideki payı artmış ve daha fazla kamu harcaması yapılması gereği hasıl olmuştur. Artan kamu harcamaları dolayısıyla daha fazla kamu gelirin ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu noktada kamu harcamalarının finansmanında devlet borçlanması kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Devlet borçlanması, kamu gelirlerinin yetersiz kaldığı durumlarda kamu harcamalarını finanse etmek amacı ile başvurulmuş bir kaynaktır. Başka bir tanıma göre ise devlet borçlanması, borç verenlerin fonları hükümete transfer ettikleri ve hükümetin sırasıyla borçlanmanın ortaya çıkmasından sonraki dönemler boyunca hükümet gelirleri üzerindeki hakları temsil eden tayin edilmiş araçları borç verenlere transfer ettiği çift taraflı bir değişim sürecidir (Çoban, Doğanalp ve Uysal, 2008: 247).

4.1. Devletin Borçlanma Nedenleri

Devlet borçlanması ülkelerin içinde bulunduğu koşullara göre değişiklik göstermektedir. Ancak ülkemiz gibi tasarruf eğilimi düşük olan ülkelerde borçlanma sık başvurulan bir kaynaktır. Bunun temel sebebi olarak da 1929 ekonomik buhranından sonra kamu harcamalarının finansmanı için devletlerin borçlanabileceği düşüncesinin normalleşmesidir.

Günümüzde borçlanma sadece verimli harcamalar olarak nitelendirebileceğimiz devlet yatırımlarının finansmanında değil neredeyse tüm kamu harcamalarının finansmanında kullanılabilir. Bunun temel sebebi ise değişken ekonomik yapılar nedeniyle ülke ihtiyaçlarının farklılık göstermesidir. Devletler borçlanma ihtiyaçlarını iç veya dış piyasalardan, kısa veya uzun vadeli olarak karşılayabilmektedirler. Devletin genel olarak borçlanma nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Borcu borç ile kapatma
- Bütçe açıklarının finanse edilmesi
- Maliye politikası aracı olarak borçlanma

Devlet borçlanmasında yukarıda sayılan nedenlerin yanı sıra, iç ve dış borçlanma ayırımı yapılarak daha özel nedenler de ortaya konulabilir. Ancak çalışmamızda öncelikle devlet borçları sınıflandırılarak açıklanacak daha sonra özel nedenlere değinilecektir.

4.2. Devlet Borçlarının Sınıflandırılması

Devlet borçları genel olarak üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Bunlar, süreleri bakımından sınıflandırma, gönüllülük esasına göre sınıflandırma, sağlandıkları kaynak açısından sınıflandırmadır. Aşağıdaki şekilde devlet borçlarının sınıflandırılmasına ilişkin genel bir taslak çizilmeye çalışılmıştır.

Şekil 1. Devlet Borçlarının Sınıflandırılması

4.2.1. Devlet Borçlarının Süreleri Bakımından Sınıflandırılması

Bu sınıflandırmaya göre borçlar, kısa ve uzun vadeli sınıflandırma olmak üzere ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Vadesi 1 yıldan az olan borçlar kısa vadeli borçlar olarak, vadesi 1 yılı geçen borçlar ise uzun vadeli borçlar olarak adlandırılmaktadır. Ancak literatürde zaman zaman orta vadeli borç kavramına da rastlanmaktadır, vadesi 1 ila 5 yıl arasında olan borçlar orta vadeli borç olarak adlandırılrsa da genel kabul gören kriter kısa ve uzun vadeli borçlar olarak kabul edilmektedir.

Kısa vadeli borçlar genellikle devletin gelir ve gider kalemleri arasında uyumsuzluk olduğu dönemlerde başvurduğu bir finansman kaynağıdır. Vadelerinin kısa olması sebebiyle faiz oranları da uzun vadeli borçlara oranla daha düşüktür.

Devletin kısa vadeli borçlanmaya gitme nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Ulusoy, 2009: 42);

- Belirli dönemdeki bütçe açıklarının kapatılması,
- Uzun vadeli borçlanmaya hazırlık,
- Şartların kısa vadeli borçlanmaya uygun olması,
- Olağanüstü giderlerin finansmanı,
- Ekonomik istikrarsızlıkları giderme.

Uzun vadeli borçlar ise genel olarak süresi 1 yıldan fazla olan borçlar olarak tanımlanmaktadır. Sağlandığı kaynaklar sermaye piyasalarıdır ve faiz oranları kısa vadeli borçlardan daha yüksektir. Uzun vadeli borçlanmaya genellikle büyük ölçekli yatırımların finansmanında başvurulmaktadır.

4.2.2. Gönüllülük Esasına Göre Borçlanma

Vergi ve borç arasındaki en temel fark borçlanmanın gönüllülük esasına dayanması ve karşılığında maddi bir menfaat elde edilmesidir. Gönüllülük esasına göre borçlanma sınıflandırmasında 3 temel başlık belirlenmiştir. Bunlar gönüllü, zorunlu ve yarı zorunlu borçlanmadır.

Borçlanma genelde gönüllülük esasına dayansa da zaman zaman zorunluluğa dönüştüğü de görülmektedir. Gönüllü borçlanma isteğe bağlıdır ve borç veren taraf, verdiği borç karşılığında maddi bir menfaat elde ettiğini bilerek hareket eder. Devlet borç senetlerini çıkarırken, ekonomik koşullar uyarınca yapacağı borçlanmanın koşullarını ilan eder ve borç veren birey yada kurumlar da bu koşulların menfaatini gözeterek devlete borç verir.

Zorunlu borçlanmaya ise savaş, doğal afet gibi ekonomik krizlerin baş gösterdiği durumlarda başvurulmaktadır. Bu yönüyle vergiye de benzeyen zorunlu borçlanmada hangi vatandaşın ne kadar borç vereceği ve ne koşullarda geri ödeneceği devlet tarafından belirlenmektedir.

Yarı zorunlu borçlanma ise devletin çıkardığı borç senetlerine alıcı bulamaması durumunda ya da yine ekonomik kriz dönemlerinde psikolojik baskıya dayalı olarak yapılan borçlanmadır. Bu tarz durumlarda borç senedi satın almanın bir vatandaşlık borcu olduğuna vurgu yapılarak psikolojik bir baskı yapılmaktadır.

4.2.3. Sağlandıkları Kaynak Açısından Borçlanma

Sağlandıkları kaynaklar açısından borçlanma iç ve dış borçlar olarak ayrılabilir. İç borçlanmada borçlanılan kişi ve kurum ülke sınırları içerisinde olmalı ve milli para cinsinden

borçlanılmalıdır. Dış borçlanma ise yabancı kaynaklardan sağlandığı için borç verenin uyruğu yabancı ve borçlanılan para cinsi de yabancı para birimi olmaktadır.

Devlet borçlarının iç veya dış borç olarak sınıflandırılmasında iki temel kriter bulunmaktadır. Birinci kriter borç verenin uyruğu iken ikinci kriter borç veren piyasanın uyruğudur. Örneğin Türkiye’de ikamet eden bir yabancı borç senedi aldığıında dış borçlanma olacak iken, yurtdışında ikamet eden Türk vatandaşının borç senedi alması iç borç kabul edilecektir.

Devletin iç ve dış borçlanma sebepleri farklılık göstermektedir. Devlet iç borçlanmaya giderken özel kişi ve kurumlardan, ticari bankalardan, sosyal güvenlik kurumlarından ve Merkez Bankasından borçlanabilmektedir. İç borçlanmayı belirleyenler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Geçici bütçe açıkları
- Dış borç krizi yaşanması
- Vergi gelirlerinin arttırılamaması
- Borcun borç ile kapatılması
- Dış piyasalardan borçlanma imkanının bulunmaması
- KİT açıklarının finansmanı

Dış borçlanma sağlanan kaynaklar ise, devletlerarası borçlanma, uluslararası kuruluşlardan borçlanma, ticari banka kredileri ve yabancı sermaye yatırımları olarak sıralanabilir. Dış borçlanma sebepleri olarak ise şu sebepler sıralanabilir;

- İç piyasadan borçlanma imkanının olmaması
- Büyük ölçekli yatırımların finansmanı
- Olağanüstü harcamaların finansmanı
- Savunma harcamalarının finansmanı
- Ödemeler dengesi açıklarının finansmanı
- Borcun borçla kapatılması
- Gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkeleri borçlandırmaları

4.3. Devlet Borçlanmasının Sınırı

Kamu harcamalarının finansmanında sıklıkla borçlanmaya başvurulması borçlanmanın sınırlandırılması konusunu da gündeme getirmiştir. Bunun temel nedeni ise az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yüksek miktarlarda borç stoğunun oluşması ve oluşan borç stoğunun sorunlara yol açmasıdır.

Günümüzde pek çok iktisatçı borçlanmanın bir sınırı olması gerektiğini ve devletin de bu sınıra uygun bir politika izlemesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü klasiklere göre borçlanma gelecek nesiller üzerine yük olacaktır ve devletler mali sorumlulukları dolayısıyla klasik görüşe geri dönmek zorundadırlar (Opuş, 2002: 186)

Borçlanmanın sınırını belirleye unsurlar; milli gelir düzeyi, vergilendirilebilir kaynaklar, dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise borç sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Borçların sürdürülemeyeceğini gösteren temel nokta aynı zamanda borç sınırını göstermektedir (Ulusoy; 2009: 26)

Ayrıca Maastricht kriterlerine göre borçlanmanın sınırı olarak gösterilebilecek bir değer de Kamu Borç Stoku/GSMH oranıdır. Krite göre Kamu Borç Stoku/GSMH oranı %60’ı geçmemelidir. Ayrıca vergi kapasitesi ve ödünç verilebilir fon arzı düzeyi de borç sınırının belirlenmesinde önemli unsurlardır.

4.4. Borçlanma Politikası

Devlet borçlanmasına yönelik iktisadi ekollerin çeşitli görüşleri bulunmaktadır. Bu bölümde hem bazı ekollerin görüşlerine hem de günümüz borçlanma politikasına kısaca değinilecektir.

Klasik görüşe göre, devlet prensip olarak borçlanmamalı, devlet bütçesi daima denk olmalıdır. Ancak devlet herhangi bir sebepten ötürü borçlanmışsa, bu borç hızla ve tamamen ödenmelidir. Devlet borçlanması, tasarrufların bir kısmını yatırımlara gitmekten alıkoyar ve böylece faiz haddi yükselir. Devlet borçları sermaye teşkilini azalttığından, iktisadi gelişmeyi engeller (Açba, 1995: 185)

Keynesyen görüşe göre, ekonomik bunalım dönemlerinde toplam talebi arttırmak için bütçe açıklarını finanse etmede en geçerli yol borçlanmadır. Çünkü borçlanma ile finanse edilen kamu harcamalarının çarpan etkisiyle tüketim ve yatırımları arttıracığı ve talep sorununu gidereceğini savunmuşlardır. Keynesyenler, ekonominin genelde eksik istihdamda dengeye geldiğini ve dışlama etkisinin sadece tam istihdamda dengeye gelen ekonomilerde geçerli olabileceğini dolayısıyla borçlanma nedeni ile faiz oranı artsa bile özel kesim yatırımlarındaki karlılık artacağı için yatırım azalması yaşanmayacağını ileri sürmüşlerdir (Ulusoy, 2012: 8)

Neo-Klasik yaklaşıma göre ise kamu açıklarının finansman yöntemi olarak borçlanma ya da vergilerin kullanılması aynı sonuçlara yol açar. Her iki yöntemde de özel kesimden kamu kesimine bir kaynak aktarımı söz konusu olacaktır. Devletin borçlanma yoluna gitmesi kamu kesimi ile özel kesim arasında bir rekabete yol açacaktır. Yatırımlara ayrılan kaynakların kamu kesimi tarafından vergiler aracılığıyla alınması, özel yatırımların faiz oranlarındaki değişim sonucunda dışlanmasına neden olacaktır (Çeliköz ve Yukacı, 2016: 484).

Ricardo-Barro görüşüne göre ise açıkları finanse etmekte kullanılan borçlanmanın gelecekteki nesiller üzerinde değil şimdiki nesiller üzerinde yük olacağı ve devlet borç senetlerinin ellerinde bulunduran vatandaşlar açısından gerçek bir servet unsuru olmadığıdır. Rasyonel aktörler olan bireyler, kamu açıkları ve borçlanmadaki artışın farkındadırlar ve bu borçların doğuracağı faizlerin ödenmesi için gelecekte vergilerin artacağını bilirler. Bu yüzden bugünkü ekonomik kararlarında tasarruflarını artırma yoluna giderler. Böylece bugün yapılacak vergi indirimleri gelecekteki vergi artışı ile dengeleneceğinden, bireylerin yaşam boyu servetleri etkilenmez (Çevik, 2011: 367).

Günümüzde gelişmekte olan ülkeler, genellikle ekonomik kalkınmanın finansmanında sermaye yetersizliği sorunu yaşamaktadırlar. Bu durum ülkemizde de kamu kesimi finansman açıkları ve cari işlemler dengesi açıkları şeklinde ortaya çıktığından kamu harcamalarının finansmanında vergi dışı kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır. Vergi dışı kaynaklardan en önemlisi borçlanmadır. Borçlanma ile milli gelir düzeyi arttırılmak istenmektedir (Ulusoy, 2006: 296)

Devlet borçlanmasını temel olarak iç ve dış borç olarak ayırırsak, en dar kapsamıyla iç borçlar; kamu kesiminin, ülke sınırları içindeki kişi ve kurumlara milli para cinsinden borçlanmasıdır. Yani iç borçlanma ülke kaynaklarına bir ekleme yapmaz. İç borçlanmanın kaynağı esas olarak tasarruflardır dolayısıyla toplam talebi kısıcılığı etkisi vergilerden daha azdır. Ancak içinde bulunulan ekonomik konjonktür borçlanmayı mı yoksa vergilemeyi mi tercih edileceğini belirler. Çünkü durgunluk döneminde devlet harcamalarının vergi ile finansmanı ekonomiyi durgunluktan kurtarmayacakken, borçlanmaya gidilmesi halinde devlet

harcamalarının toplam talebi arttırıcı etkisi, ekonomik canlanmayı beraberinde getirecektir (Uluatam, 2012: 482). Enflasyonist dönemlerde ise uzun süreli iç borçlanma daha sağlıklı sonuçlar doğurur. Devletten alacaklı olan kişiler ise borcun itfası durumunda yapılan harcamaların tüketim harcaması olması durumunda enflasyon körüklenir ancak alacaklı bankalar ise itfanın enflasyonist etkisi daha az olur (Pehlivan, 1994: 227).

Dış borçlanmanın ise milli geliri arttırıcı etkisi vardır. Ülkeye giren sermaye, milli gelirden bir artış meydana getirmektedir. Ancak bu artış ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişim göstermektedir. Dış borçlanma, ülkenin sermaye birikimine, dış ödemeler dengesi üzerine, yabancı sermaye girişi ve yeni teknolojilerin ülkeye girişi açısından olumlu etkilerde bulunmaktadır ancak dışa bağımlılık artmakta, borcun ödenmesi ile ödemeler dengesi olumsuz etkilenmekte, enflasyon artmakta ve ülke içi israf ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2014: 167).

Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan en önemli sorun dış borçların yarattığı borç yüküdür. Alındığında ekonomiye katkıda bulunan dış borçlar, geri ödenirken olumsuz etki yaratırlar. Dış borçlar, gelecek dönemlerin iç tasarruflarının bugün kullanımı olarak düşünüldüğünde, gelecek nesillerin vergi ve borç yükünü arttıracığı için, dış borç ve alternatiflerinin dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir (Akdoğan, 2011: 468).

5. KAMU HARCAMALARI VERGİLER İLE Mİ BORÇLANMA İLE Mİ FİNANSE EDİLİYOR (2006-2016)

Kamusal mal ve hizmetlere ilişkin ihtiyaçları üst seviyede yerine getirmeyi amaçlayan hükümetler, daha fazla finansal kaynağa gereksinim duymaktadır. Bu finansman kaynaklarından en yaygın kullanılanı vergi ve borçlanma gelirleridir. Hükümetin bu iki kaynak arasında yapacağı seçim; siyasi iktidarın tercihlerine, iktisadi konjonktüre ve ülkenin idari yapısına göre değişiklik göstermektedir. Anlaşılacağı üzere tercih hakkına sahip olan idare kendisine en uygun gelen kaynağa başvurmaktadır (Ulusoy, 2012: 12).

Hükümetler, normal kamu gelirlerinin kamu hizmetlerini karşılayamadığı durumlarda borçlanma yoluna gidebilmektedir. Kamu borçlanmaları, hükümetlerin, özel hukuk tüzel kişileri gibi yaptıkları işlemlere benzer özellik göstermektedir (Erginay, 1990: 23). Zorunlu olarak alındığı hallerde vergiye yaklaşan borçlanma, tek taraflı ve nihai özellik taşıyan vergilerden karşılığı olması nedeniyle farklılık göstermektedir. Bu karşılık borcun vade bitiminde faiziyle birlikte alınan kişi veya kuruluşlara geri ödenmesi durumunda ortaya çıkmaktadır (Eker, 2005: 128).

Borçlanma çift taraflı bir kamu geliridir. Şöyle ki; hükümet borçlanmaya başvurduğu takdirde tasarruf sahibi kişi ya da kuruluşların tasarruflarını kendisine çekmiş olmaktadır. Bununla birlikte, borç senetlerinin her yıl faiz maliyetini yüklenmekte ve borç senetlerinin vadeleri geldiğinde anaparalarını ödemektedir. Bu yüzden borçlanma bir yandan devlete gelir sağlamakta diğer yandan kamu harcamalarını arttırmaktadır ki bu harcamalar yapılması zorunlu harcamalardır (Türk, 1992: 273). Hükümetleri borçlanmaya sevk eden en güncel neden cari bütçe giderleri ile cari bütçe gelirleri arasındaki farkın kapatılma gereğidir (Akdoğan, 2011: 115). Görüldüğü üzere borçlanma, kamu gelir ve giderleri arasında denge, uyum sağlayan bir kamu geliri niteliği taşımaktadır. Bunun yanı sıra hükümetin vergi ve diğer gelirlerin hududuna eriştiği, vergi almanın imkanı olmadığı zamanlarda, hududa erişilmemiş dahi olursa ekonomik ve politik sebeplerden ötürü vergilemeye alternatif olarak borçlanmaya

başvurulabilmektedir (Türk, 1992: 272). Borçlanma bakımından önem taşıyan diğer nedenler de bulunmaktadır. Şöyle ki; dengesizliklerin giderilmesinin yanında hükümetler; gerçekleştirmeyi planladıkları büyük yatırım ve reformlara maddi destek sağlayabilmek üzere borçlanmaya başvurabilmektedir. Savaş, deprem, sel baskını ve tüm doğal afetlerin gerektirdiği harcamaların finansmanı, ekonomik dengenin kurulması ve korunması ile atıl fonların ekonomiye kazandırılması da nedenler arasındadır (Akdoğan, 2011: 115).

Borçlanma iktisadi politika aracı olarak kullanılmaktadır. Özellikle enflasyonist dönemlerde aktif varlıkların borç senetleri yoluyla emilmesi ve talebi arttırıcı niteliğinin azaltılması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, konjonktür devrelerinde vergi ve harcama politikalarıyla birlikte etkin bir maliye politikası aracı olarak da kullanılmaktadır. Fakat bunun için borç yükünün gelecek nesillere aktarılmaması gerekmektedir (Eker, 2005: 128-129).

Kamu hizmetlerinin finansmanı için başvuru vergi ve borçlanma birbirinin alternatifi şeklindedir. Fakat her ikisinin de ülkenin ekonomik yapısına olan etkileri birbirinden farklılık göstermektedir. Bunun nedeni niteliklerindeki farklılıktan ileri gelmektedir. Şöyle ki; vergiler, gerçek anlamda gelir oldukları halde borçlanma, görünüşte gelirdir. Borçlanma, sonradan alınacak bir gelirin önceden alınmış olmasıyla bir nevi avans özelliği göstermektedir. Vergiler, yasalar aracılığıyla belirlenerek kişi ve kurumlardan zora dayalı tahsil edildiği halde borçlanmalar, ihtiyari olup tarafların anlaşmaları sonucu gerçekleşmektedir. Vergiler; bireylerin tüketim ve yatırımlarında azalmaya neden olurken borçlanmalar genellikle bireylerin gelir durumunda iyileşmeye neden olduğu görülmektedir. Vergilerin yükü yaşayan nesil tarafından çekilmekteyken, borçlanmanın yarattığı yük gelecek nesillere yansıtılmaktadır (Açba, 1995: 2-3).

Türkiye 2000'li yıllara, yüksek enflasyon ve ekonomik istikrarsızlık gibi sorunlarla girmiştir. Bu dönemde Türkiye, enflasyon sorununu aşamamış, iç borç sorununu çözememiş ve bankacılık sektörü çökme noktasına gelmiştir (Güven, 2001: 79). 2000 yılının kasım ayında yaşanan kriz sonrası 2001 yılında yaşanan devlet krizi ile mali piyasalar karışmış ve dolayısıyla bu krizlerin getirisi ağır mali yük olmuştur.

Ancak Türkiye ekonomisinde 2002 yılından itibaren yaşanan siyasi istikrar ortamı ile birlikte ekonomik alanda da alınan yapısal tedbirlerin etkileri olumlu etki yapmıştır. Uygulanan programların öngördüğü para ve maliye politikaları, kamu mali dengesinde ve finans piyasalarında kırılma eğilimi asgari düzeye indirmiştir (Şimşek, 2007: 52-68). Hazırlanan Orta Vadeli Programlar ve Mali Planlar, mali disiplini hedef alan uygulamalar, ekonomik başarının sağlanmasında etkili unsurlardır.

2002-2007 döneminde büyüme oranları yüksek seyretmiş, ihracat ve üretimde artışlar sağlanmış, enflasyon oranları azalmış ve göreceli de olsa mali disiplin sağlanmıştır. Yapısal bir büyüme yaşayan Türkiye ekonomisinde cari açık artmış fakat kriz öncesi süreçte likitide bolluğu sayesinde finansmanda sıkıntı yaşanmamıştır (Acar, 2013: 17).

2007 yılının ikinci yarısına gelindiğinde ABD konut piyasasında baş gösteren sıkıntı, 2008 yılından itibaren tüm dünya ekonomilerine sıçramıştır. Gelişmiş ülkelerin finans piyasasında ortaya çıkan ve gelişmekte olan ülke ekonomilerine yayılan bu istikrarsızlık 2008 yılının ikinci yarısından itibaren küresel finansal kriz haline gelmiştir (TOBB, 2009: 13). Konut piyasasında yaşanan sorunların dışında; gevşek para politikası, denetim eksikliği, ucuz ve bol sermayenin sebep olduğu yüksek seviyede kamu harcaması ve bankalara ilişkin kırılma eğilimleri bu krizin etkisini arttırır hale getirmiştir (Eser ve Ela, 2015: 209). Türkiye ekonomisinin finans

kesimi 2001 krizi sonrasında alınan önlemler ve izlenen ekonomi politikaları sayesinde küresel krize karşı direnç ve dayanıklılık göstermiştir. Ancak aynı durum ekonominin reel kesimi için geçerli olmamıştır. İç ve dış talepte yaşanan azalmaya bağlı olarak üretim, işsizlik ve istihdam gibi makroekonomik değerler olumsuz yönde etkilenmiştir (Karakurt, 2010: 186). Kriz sonrası canlandırma paketleri oluşturulmuş, gelişmekte olan ülkeler harcama artışlarına, gelişmiş ülkeler ise vergi kesintilerini uygulamaya koymuştur (Göker, 2014: 106). Türkiye krizin etkilerini azaltmak amacıyla kamu harcama ve kamu gelirleri başlıklı olmak üzere bir dizi önlemler almıştır. Küresel krizin yarattığı belirsizlik ve likitide sıkıntısı sebebiyle özel kesimin yatırım harcamalarında azalma yaşanmıştır. Bu doğrultuda hükümet, azalan özel yatırım harcamalarını eski canlı haline getirmeye, istihdam ve ihracatı arttırmaya yönelik kamu harcamalarında artışı öngören politikalara ağırlık vermiştir. Öncelikle özel sektörün motivasyonu amacıyla fiziki ve sosyal altyapı yatırımları yenilenmiş devamında sürdürülebilir büyüme hedeflenmiştir (Kaya ve Kaygısız, 2015: 181-182).

Çalışmanın bu bölümünde 2006-2016 yılları arasında yapılan kamu harcamalarının finansman kaynakları incelenecektir. Öncelikle kamu harcamalarına ilişkin rakamsal verilere değinilecektir. Devamında kamu gelirlerine ilişkin veriler yer alacaktır.

Tablo 1. Türkiye’de Kamu Harcamalarına İlişkin Tasnif (2006-2016 dönemi) (Bin TL)

	CARİ HARCAMALAR	YATIRIM HARCAMALARI	TRANSFER HARCAMALARI	TOPLAM
2006	110.346.510	22.445.588	120.650.757	253.442.854
2007	126.339.296	26.737.363	132.047.070	285.123.729
2008	149.059.007	32.300.167	147.353.888	328.713.062
2009	168.771.365	31.404.519	181.793.743	381.969.627
2010	187.871.495	37.544.859	197.317.495	422.733.849
2011	215.946.458	43.322.235	217.801.280	477.069.974
2012	247.773.863	49.811.475	252.808.304	550.393.642
2013	281.603.388	65.775.217	289.642.529	637.021.133
2014	314.569.354	66.916.353	320.381.594	701.867.302
2015	357.606.845	81.101.004	362.823.975	801.531.824
2016	428.620.815	88.566.704	422.145.508	939.333.027

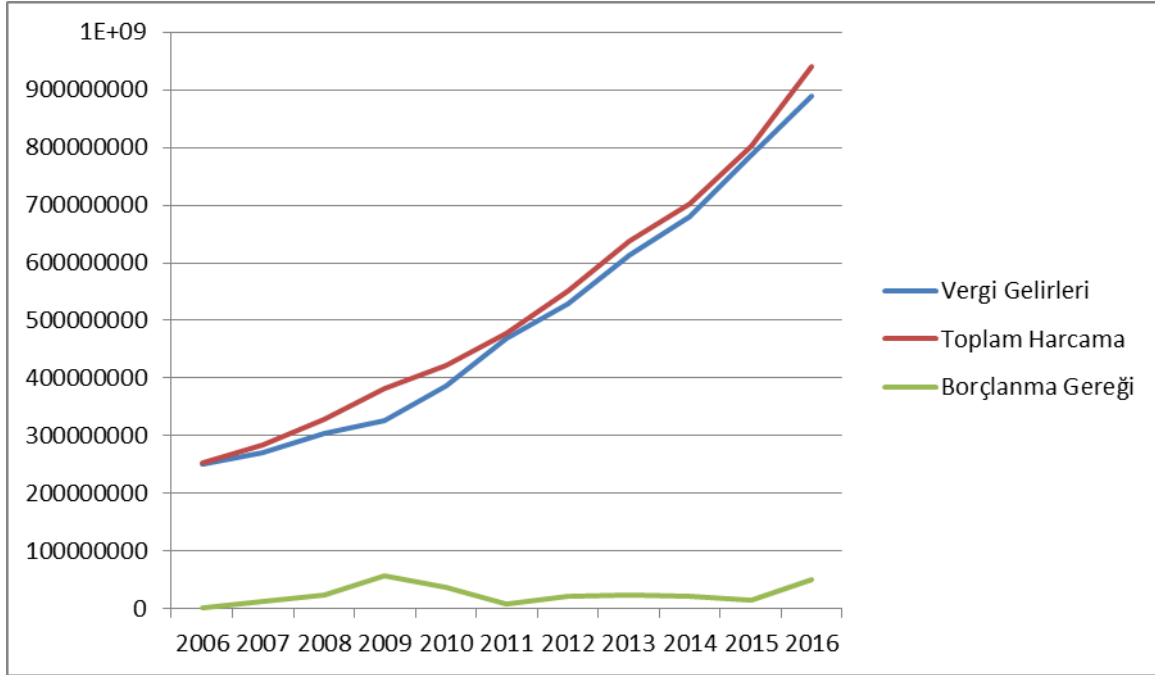
Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Tablo 1’e bakıldığında yıllar itibariyle artış yaşandığı, yapılan sınıflandırmada faydasının uzun yıllara yayıldığı yatırım harcamalarının hemen her dönemde payının diğer harcama çeşitlerine göre daha az olduğu görülmektedir. Personel harcamaları başta olmak üzere tüketim harcaması niteliği taşıyan cari harcamalara bakıldığında 2006 yılından günümüze %100’ den fazla artışa uğrayarak geldiği görülmektedir. Ekonomide mevcut kaynakların kesimler arası dağılımını sağlayan transfer harcamalarına bakıldığında yine aynı durum görülmekte, bu harcamaların içinde faiz harcamalarının büyük payı olduğu söylenebilmektedir.

Küresel krizin etkisini azaltmak ve reel sektörün zararını asgari düzeye indirmek üzere kamu gelir politikalarının en önemli aracı olan vergi indirim ve teşviklerine başvurulmuştur (Acar, 2013: 17). Yine bu dönemde Varlık Barışı uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamayla indirim ve muafiyetler tanınarak yurtdışındaki varlıkların yurtiçine getirilmesi

amaçlanmıştır (5811 sayılı Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun). Diğer bir gelir politikası olarak yatırım destekleri karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel gelişmişlik farkını azaltmak ve büyük ölçekli yatırımlara destek olmak amacıyla yeni bir teşvik paketi oluşturulmuştur (TOBB, 2009: 13). Ayrıca büyüme ve mali göstergelerde iyileşme yaratacak çeşitli önlemlere orta vadeli programlarda yer verilmiştir. Bu hedef ve önlemler; mali kural uygulamasına geçiş, kamu cari harcamalarının öncelikli alanlara kaydırılması, kamu yatırımlarının öncelikli hale getirilmesi, yatırımların finansmanında özel kesimle işbirliği geliştirilmesi, tarımsal destekler getirilmesi vb. şeklindedir (OVP, 2009).

Grafik 1: Kamu Harcamaları ve Finansmanının Seyri

Kaynak: Grafik yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Kamu harcamalarının genel artış sebepleri Türkiye başta olmak üzere diğer tüm ülkeler yönünden geçerli olmaktadır. Özellikle ülkemizde, iktidara gelen siyasilerin vergiye ilişkin uyguladıkları popülist politikalar kamu harcamalarında artışı arttırdığı gözlemlenmektedir. Kamu harcamalarında yaşanan savurganlık ve etkisiz uygulamalar ülkede sosyo-ekonomik sorunları doğurmuştur (Şener, 2010: 42).

2008 ve 2009 yıllara tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de borç yöneticileri açısından sıkıntılı bir dönem olmuştur. Krizle mücadele amacıyla yürürlüğe konulan genişletici maliye politikası uygulamaları, yüksek oranda artan finansman gereğini doğurmuş ve kamu borç stoklarında artışa neden olmuştur (TOBB, 2009: 16).

Grafik 1'de 2006-2016 yılları arasında yapılan toplam kamu harcamaları ve bu kamu harcamalarının ne kadarının vergiler ile ne kadarının borçlanma ile karşılandığı gösterilmektedir. Grafiğe bakıldığında toplam kamu harcamalarının yıllar içerisinde sürekli olarak artış gösterdiğini görmekteyiz. Yine grafik incelendiğinde toplam vergi gelirlerinin toplam harcamaları karşılayamadığı ve borçlanma gereksinimi doğduğu görülmektedir. Ancak vergi ve borçlanma gelirlerinin sürekli olarak artış göstermediği ve dalgalı bir seyir izlediği

görülmektedir. Son 10 yıllık dönem içerisinde en az borçlanma gereksiniminin doğduğu yıl 2006 iken en çok borçlanma gereksinimi duyulan 2008 yılında yaşanan muhtemel kriz etkisi ile 2009 yılı olmuştur. Ayrıca 2009 yılında vergi gelirlerinin de düştüğü görülmektedir. Küresel krizin etkileri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hissedilmiştir. Ekonomideki belirsizlik durumu bireylerin yatırım, tasarruf ve harcama kararlarını olumsuz etkileyerek ekonomik hareketliliği yavaşlatmıştır. Dolayısıyla denilebilir ki 2008 küresel krizinin Türkiye’de ki en önemli etkileri işsizlik oranındaki artış ve milli gelirdeki düşüştür. Ancak krizin etkilerinden daha az zarar görmek için sosyal transferlere ağırlık verilmiştir.

Bunun dışında olağan üstü bir düşüş görülmemiş kamu harcamalarına paralel olarak vergi gelirleri de artış göstermiş ancak tam anlamıyla vergi gelirlerinin tek başına kamu harcamalarını finanse ettiği bir yıl olmamış, bu açığı kapatmak için zorunlu olarak borçlanmaya gidilmiştir. Ancak yine de kamu harcamalarının büyük kısmının vergi gelirleri ile karşılandığı görülmektedir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nda kamu kesimi, genel bütçeli idareler, özel bütçeli idareler, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, mahalli idareler, KİT’ler, döner sermayeli kuruluşlar, sosyal güvenlik kuruluşları, fonlar ve özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan meydana gelmektedir. Merkezi yönetim bütçesi ise; genel, özel ve düzenleyici ve denetleyici kurumlardan oluşmaktadır (Edizdoğan, 2008: 63). Aşağıda yer alan tablo 2’de merkezi yönetime ait gelir ve giderlere ilişkin veriler yer almaktadır. Merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde en fazla pay genel bütçe gelirlerinden olan vergi gelirlerine ait olduğu görülmektedir. Vergi gelirlerine bakıldığında ise en fazla payın ödeme gücüne uydurulması zor olan dolaylı vergilere ait olduğu görülmektedir. Genel bütçe gelirlerinde yaşanan artış 2006 yılından itibaren her yıl gerçekleşmişse de krize denk gelen dönemlerde artış hızı düşük seviyede yer almıştır ki bunun nedeni yürürlüğe konulan ÖTV ve KDV başta olmak üzere vergi indirim politikasıdır. Genel olarak bakıldığında merkezi yönetim bütçe gelirlerinde artışın 2006 yılına göre %32 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Merkezi yönetim bütçe harcamalarına bakıldığında faiz giderleri dikkat çekmektedir. Borçlanmanın maliyeti niteliğinde olan faiz giderlerinde iç borçlanmalara ödenen faiz giderleri ilk sırada yerini almaktadır. Merkezi yönetimin bütçe harcamalarına bakıldığında 2006 yılına göre %31 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Faiz dışı denge; ekonomideki bütçe gelirleri ile faiz harcamaları dışında bütçe harcamalarının birbirini karşılama durumunu ifade etmektedir. Tabloda yer alan verilere göre Türkiye ekonomisi sahip olduğu gelirlerle giderlerini karşılamaya yetecek güce sahip durumdadır. Faiz dışı dengeye ilişkin rakamlar 2006 yılından bu yana eksi hanelere düşmemiştir. Kamu kesimi topladığı gelirlerle faiz dışı giderlerini karşılamakta, kalan tutarla faiz giderlerini karşılamaktadır. Fakat nakit dengesi incelendiğinde faiz gideri olan tutarların faiz dışı fazlayla karşılanamadığı ve açıkların yaşandığı görülmektedir. Örneğin 2006 yılında; 178,126 milyon TL’lik giderin 45,963 TL’lik kısmı faiz gideri olarak yer almakta kalan 132,163 milyon TL faiz dışı gider olarak yer almaktadır. 173,486 milyon TL’lik gelir 132,163 milyon TL’lik kısmı karşılamakta kalan tutar faiz giderini karşılayamadığından ortaya 4,643 milyon TL’lik bir açık oluşmaktadır. Merkezi yönetim bütçe finansmanı olarak yer alan bu tutarlar günümüze kadar tabloda yerini almaktadır. Finansman gelirlerinde borçlanma gelirleri ağırlıklı paya sahip olmakta ve bu borçlanmanın çoğunluğu iç borçlanma araçlarından sağlanmaktadır. 2008 yılından sonra özelleştirme gelirleri yer almamakta ve TMSF gelirleri bütçe içerisinde yerini almaktadır.

Tablo 2: Merkezi Yönetim Bütçe Finansman Yöntemleri (2006-2010) (Milyon TL)

**TÜRKİYE'DE KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI VERGİLER İLE Mİ YOKSA BORÇLANMA İLE Mİ SAĞLANMAKTADIR?
2006-2016 DÖNEMİNE AİT BİR İNCELEME**

	2006	2007	2008	2009	2010
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GELİRLERİ	173.483	190.360	209.598	215.458	254.277
I. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ	168.547	184.803	203.027	208.610	246.051
Vergi Gelirleri	137.480	152.835	168.109	172.440	210.560
Dolaysız Vergiler	43.258	51.844	59.023	61.133	66.566
Dolaylı Vergiler	94.222	100.991	109.086	111.308	143.995
Diğer	31.066	31.968	34.918	36.170	35.491
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	7.531	8.239	7.422	9.948	9.804
Alınan Bağışlar ve Yardımlar	2.255	1.845	850	807	966
Faizler, Paylar ve Cezalar	19.439	15.706	17.126	23.058	21.114
Sermaye Gelirleri	1.841	6.080	9.114	2.044	3.376
Alacaklardan Tahsilatlar	0	98	407	312	232
II. ÖZEL BÜTÇELİ İDARELERİN GELİRLERİ	3.530	3.972	4.825	5.037	6.333
III. DÜZENLEYİCİ, DENETLEYİCİ KUR. GELİRLERİ	1.407	1.585	1.747	1.811	1.893
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE HARCAMALARI	178.126	204.068	227.031	268.219	294.359
Faiz Hariç Bütçe Giderleri	132.163	155.315	176.369	215.018	246.060
Personel Giderleri	37.812	43.569	48.856	55.947	62.315
Sosyal Güvenlik Kurumları Devlet Primi	5.075	5.805	6.408	7.208	11.063
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	19.001	22.258	24.412	29.799	29.185
Cari Transferler	49.851	63.292	70.360	91.976	101.857
1. Görev Zararları	7.245	1.401	2.041	4.138	3.297
2. Hazine Yardımları	21.760	36.273	38.769	56.951	60.323
3. Kar Amacı Gütmeyen Kur. Transferler	185	682	444	844	1.084
4. Hane Halkına Yapılan Transferler	797	996	1.101	1.276	1.599
5. Tarımsal Destekleme	4.747	5.555	5.809	4.495	5.817
6. Hane Halkına Yapılan Diğer Transferler	347	618	883	1.031	850
7. Sosyal Amaçlı Transferler	26	67	442	1.027	1.610
8. Yurtdışına Yapılan Transferler	620	507	616	722	969
9. Gelirlerden Ayrılan Paylar	14.124	17.192	20.256	21.492	26.308
Sermaye Giderleri	12.098	13.003	18.516	20.072	26.010
Sermaye Transferleri	2.637	3.542	3.174	4.319	6.773
Borç Verme	5.689	3.846	4.644	5.698	8.857
Faiz Giderleri	45.963	48.753	50.661	53.201	48.299
İç Borç Faizi	38.659	41.540	44.516	46.762	42.148
Dış Borç Faizi	6.662	6.403	5.738	6.318	5.982
İskonto ve Kısa Vadeli İşl. Ait Faiz	642	811	406	121	168
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FAİZ DIŞI DENGESİ	41.320	35.045	33.229	440	8.217
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE DENGESİ	-4.643	-13.708	-17.432	-52.761	-40.081
BÜTÇE EMANETLERİ	-1.536	-82	1.062	-2.324	1.493
DİĞER EMANETLER	1.688	1.274	-1.139	-1.374	942
AVANSLAR	-1.491	-843	-1.551	-520	-871
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE NAKİT DENGESİ	-5.981	-13.358	-19.061	-56.979	-38.517
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FİNANSMANI	5.981	13.358	19.061	56.979	38.517
BORÇLANMA (NET)	4.054	6.438	17.381	60.894	31.085
DIŞ BORÇLANMA (NET)	-407	-2.478	3.522	6.123	7.756
Kullanım	18.069	13.060	14.597	14.395	18.436
Ödeme	-18.476	-15.538	-11.075	-8.272	-10.680
İÇ BORÇLANMA (NET)	4.461	8.915	13.859	54.770	23.329
-TL Cinsinden Hazine Bonosu	-8.224	-3.460	7.844	58	-4.511
Satış	18.530	15.903	18.606	19.332	17.543
Ödeme	-26.754	-19.363	-10.762	-19.275	-22.054
-TL Cinsinden Devlet Tahvili	18.171	15.828	14.824	60.943	39.021
Satış	95.404	92.180	83.270	130.485	142.287

İrem ERASA, Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ

Ödeme	-77.232	-76.352	-68.446	-69.542	-103.266
-Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	-5.486	-3.453	-8.809	-6.230	-11.181
Satış	2.297	8.139	2.107	80	2.807
Ödeme	-7.784	-11.592	-10.917	-6.310	-13.988
NET BORÇ VERME (-)	314	-553	1.185	2.389	-1.765
BORÇ VERME	918	368	1.749	3.080	51
GERİ ÖDEME (-)	604	921	564	690	1.816
ÖZELLEŞTİRME GELİRİ	7.159	2.007	64	0	0
KASA/BANKA VE DİĞER İŞLEMLER	-4.918	4.360	2.801	-2.159	5.010
TMSF GELİR FAZLALARI				634	658

Tablo 2 (Devamı): Merkezi Yönetim Bütçe Finansman Yöntemleri (2011-2016)
(Milyon TL)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GELİRLERİ	296.824	332.475	389.682	425.383	482.780	554.431
I. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ	286.554	320.536	375.564	408.676	464.188	533.663
Vergi Gelirleri	253.809	278.781	326.169	352.514	407.818	458.658
Dolaysız Vergiler	82.057	92.520	100.442	114.422	128.528	150.177
Dolaylı Vergiler	171.752	186.261	225.728	238.093	279.291	308.481
Diğer	32.745	41.755	49.395	56.161	56.369	75.006
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	9.063	13.986	14.312	16.125	19.662	23.742
Alınan Bağışlar ve Yardımlar	1.068	1.652	1.096	1.281	1.241	2.240
Faizler, Paylar ve Cezalar	19.739	22.708	23.651	28.302	26.560	34.604
Sermaye Gelirleri	2.530	2.054	10.105	9.549	7.933	12.828
Alacaklardan Tahsilatlar	344	1.355	231	905	974	1.593
II. ÖZEL BÜTÇELİ İDARELERİN GELİRLERİ	8.174	9.622	11.445	13.524	15.083	16.844
III. DÜZENLEYİCİ, DENETLEYİCİ KUR. GELİRLERİ	2.095	2.318	2.673	3.183	3.509	3.923
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE HARCAMALARI	314.607	361.887	408.225	448.752	506.305	583.689
Faiz Hariç Bütçe Giderleri	272.375	313.471	358.239	398.839	453.301	533.443
Personel Giderleri	72.914	86.463	96.235	110.370	125.051	148.857
Sosyal Güvenlik Kurumları Devlet Primi	12.850	14.728	16.306	18.929	21.045	24.696
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	32.797	32.894	36.386	40.801	45.563	53.937
Cari Transferler	110.499	129.477	148.743	162.282	182.671	224.872
1. Görev Zararları	4.739	3.912	4.305	3.836	4.820	5.832
2. Hazine Yardımları	59.353	70.184	79.008	83.528	87.560	116.763
3. Kar Amacı Gütmeyen Kur. Transferler	1.391	926	1.786	2.552	3.688	2.465
4. Hane Halkına Yapılan Transferler	2.156	2.891	3.543	3.782	4.280	5.394
5. Tarımsal Destekleme	6.961	7.553	8.684	9.148	9.971	11.489
6. Hane Halkına Yapılan Diğer Transferler	1.448	5.411	4.048	2.850	5.730	7.202
7. Sosyal Amaçlı Transferler	2.255	2.922	7.293	7.735	9.089	10.814
8. Yurtdışına Yapılan Transferler	1.153	1.296	1.624	1.567	1.929	2.228
9. Gelirlerden Ayrılan Paylar	31.043	34.380	39.869	47.284	55.603	62.684
Sermaye Giderleri	30.905	34.365	43.767	48.201	57.199	59.444
Sermaye Transferleri	6.739	6.006	7.666	7.707	10.438	8.881
Borç Verme	5.671	9.537	9.135	10.550	11.333	12.756
Faiz Giderleri	42.232	48.416	49.986	49.913	53.004	50.247
İç Borç Faizi	35.064	40.702	38.910	38.818	39.179	36.746
Dış Borç Faizi	6.668	7.277	7.397	8.831	10.303	11.333
İskonto ve Kısa Vadeli İşl. Ait Faiz	499	437	3.680	2.264	3.522	2.168
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FAİZ DIŞI DENGESİ	24.448	19.004	31.443	26.544	29.479	20.989
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE DENGESİ	-17.783	-29.412	-18.543	-23.370	-23.525	-29.258
BÜTÇE EMANETLERİ	68	361	3.310	1.078	4.894	-4.247
DİĞER EMANETLER	4.363	1.701	2.153	2.145	1.611	-483
AVANSLAR	-1.543	-1.505	708	-838	-2.347	-2.738

**TÜRKİYE'DE KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI VERGİLER İLE Mİ YOKSA BORÇLANMA İLE Mİ SAĞLANMAKTADIR?
2006-2016 DÖNEMİNE AİT BİR İNCELEME**

MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE NAKİT DENGESİ	-14.895	-28.855	-12.372	-20.985	-19.367	-36.726
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FİNANSMANI	14.895	28.855	12.372	20.985	19.367	36.726
BORÇLANMA (NET)	17.468	22.744	24.477	19.823	22.593	32.955
DIŞ BORÇLANMA (NET)	2.469	4.976	8.012	8.182	-2.883	4.435
Kullanım	13.990	16.948	16.692	20.752	10.305	19.135
Ödeme	-11.522	-11.972	-8.680	-12.570	-13.188	-14.700
İÇ BORÇLANMA (NET)	14.999	17.769	16.465	11.642	25.476	28.520
-TL Cinsinden Hazine Bonosu	-9.525	3.684	-3.684	0	0	0
Satış	725	3.684	0	0	2.591	2.615
Ödeme	-10.250	0	-3.684	0	-2.591	-2.615
-TL Cinsinden Devlet Tahvili	27.212	17.824	20.149	11.642	25.476	28.520
Satış	111.348	98.215	144.528	129.430	90.240	89.453
Ödeme	-84.136	-80.391	-124.378	-117.788	-64.764	-60.933
-Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	-2.688	-3.739	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0	0
Ödeme	-2.688	-3.739	0	0	0	0
NET BORÇ VERME (-)	-2.416	-1.923	-997	-1.197	-896	-1.615
BORÇ VERME	305	153	63	307	142	23
GERİ ÖDEME (-)	2.720	2.076	1.060	1.505	1.039	1.637
ÖZELLEŞTİRME GELİRİ	0	0	0	0	0	0
KASA/BANKA VE DİĞER İŞLEMLER	-6.289	3.581	-13.822	-36	-4.122	2.156
TMSF GELİR FAZLALARI	1.300	607	720	0	0	0

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Merkezi yönetim bütçesinde yer alan genel bütçe gelirlerinden ilkinin vergi gelirleri oluşturmaktadır. Vergi gelirleri kendi içerisinde 7 başlık altında toplanmakta olup kamu finansman ihtiyacına büyük ölçüde cevap vermektedir. Tablo 3'de yer alan veriler incelendiğinde yıllar itibarıyla artış yaşandığı ve en fazla vergi gelirlerinin dahilde alınan mal ve hizmetler üzerinden sağlandığı görülmektedir. Dahilde alınan mal ve hizmetlerde en yüksek pay özel tüketim vergisine ait olmakla birlikte devamında katma değer vergisi gelmektedir.

Tablo 3: Merkezi Yönetim Bütçesinde Yer Alan Vergi Gelirleri (Bin TL)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Merkezi Yönetim Gelirleri	173.483.430	190.359.773	209.598.472	215.458.341	254.277.435	296.823.602	332.474.895	389.681.985	425.382.787
Genel Bütçe Gelirleri	168.546.745	184.802.653	203.026.914	208.610.436	246.051.496	286.554.013	320.535.674	375.563.758	408.675.837
I-Vergi Gelirleri	137.480.292	152.835.111	168.108.960	172.440.423	210.560.388	253.809.179	278.780.848	326.169.164	352.514.457
1. Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	40.140.687	48.198.187	54.935.030	56.468.694	61.317.113	75.799.871	85.510.933	92.748.508	106.206.636
a) Gelir Vergisi	28.982.977	34.447.311	38.029.985	38.445.864	40.392.222	48.807.078	56.493.510	63.760.750	73.901.525

İrem ERASA, Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ

Beyana Dayanan Gelir Vergisi	1.482.697	1.505.838	1.808.461	1.987.051	2.056.092	2.759.454	3.016.404	3.083.607	3.033.696
Basit Usulde Gelir Vergisi	166.490	197.095	208.682	244.267	264.618	300.709	300.886	305.300	298.070
Gelir Vergisi Tevkifatı	26.348.321	31.679.074	34.835.591	35.091.462	36.866.360	44.324.368	51.744.203	58.778.673	68.848.624
Gelir Geçici Vergisi	985.469	1.065.304	1.177.251	1.123.084	1.205.152	1.422.547	1.432.017	1.593.170	1.721.135
b) Kurumlar Vergisi	11.157.710	13.750.876	16.905.045	18.022.830	20.924.891	26.992.793	29.017.423	28.987.758	32.305.111
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	523.645	151.835	517.235	494.751	508.288	3.530.956	1.525.921	2.074.735	601.315
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	214.609	42.501	182.834	212.619	228.376	333.783	242.345	152.540	189.220
Kurumlar Geçici Vergisi	10.419.456	13.556.540	16.204.976	17.315.460	20.188.227	23.128.054	27.249.157	26.760.483	31.514.576
2. Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	3.117.182	3.645.438	4.088.064	4.663.977	5.248.607	6.257.008	7.009.128	7.693.098	8.215.085
a) Veraset ve İntikal Vergisi	119.079	124.603	144.092	168.253	215.462	253.014	292.682	339.799	428.244
b) Motorlu Taşıtlar Vergisi	2.998.103	3.520.835	3.943.972	4.495.724	5.033.145	6.003.994	6.716.446	7.353.299	7.786.841
3. Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	59.408.212	63.589.733	67.258.421	73.136.329	91.735.660	103.380.870	113.836.692	134.854.795	142.111.067
a) Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	15.911.290	16.793.065	16.804.601	20.852.820	26.325.142	29.956.675	31.572.064	37.995.279	38.121.444
Beyana Dayanan KDV	14.949.819	15.949.016	16.019.979	19.873.391	25.116.388	28.678.313	29.929.204	35.783.786	35.587.713
Tevkif Suretiyle Kesilen KDV	961.471	844.049	784.804	979.429	1.208.754	1.278.362	1.642.860	2.211.493	2.533.731
b) Özel Tüketim Vergisi	36.926.175	39.110.505	41.831.723	43.619.794	57.285.121	64.188.786	71.705.544	85.461.561	91.095.043
Petrol ve Doğalgaz Ürünleri (I)	20.550.743	22.051.751	23.941.458	25.524.959	31.697.176	33.572.623	35.934.622	45.158.151	45.628.139
Motorlu Taşıtlar (II)	4.138.481	4.293.326	3.804.892	3.352.689	6.192.786	8.567.837	8.408.972	10.564.665	12.850.802
Alkollü İçkiler (III-a)	1.897.552	1.889.360	1.986.817	2.134.395	2.868.288	3.856.415	4.642.864	5.196.165	5.888.632
Tütün Mamülleri (III-b)	8.918.380	9.646.527	10.888.211	11.546.093	14.784.461	15.850.168	19.975.803	21.326.764	23.024.332
Kolalı Gazozlar (III-c)	446.112	184.582	205.102	212.317	221.356	280.991	276.449	299.479	310.659
Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallar (IV)	974.907	1.044.959	1.005.243	849.341	1.521.054	2.057.748	2.466.816	2.916.325	3.392.471

**TÜRKİYE'DE KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI VERGİLER İLE Mİ YOKSA BORÇLANMA İLE Mİ SAĞLANMAKTADIR?
2006-2016 DÖNEMİNE AİT BİR İNCELEME**

6111 S.K(3-8) Md. Kapsamında Tahsil Olunan ÖTV	0	0	0	0	0	3.004	18	12	8
c) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	2.624.2 54	3.149.1 46	3.695.1 58	4.003.0 91	3.570.5 34	4.288.3 51	5.470.7 06	6.160.1 70	7.486.5 21
d) Şans Oyunları Vergisi	368.769	326.500	376.164	395.833	434.109	528.064	615.504	692.341	768.167
e) Özel İletişim Vergisi	3.577.7 24	4.210.5 17	4.550.7 75	4.264.7 91	4.120.7 54	4.418.9 94	4.472.9 17	4.545.4 52	4.640.2 04
f) Dahilde Alınan Diğer Mal ve Hizmet Vergileri	0	0	0	0	0	0	-43	-8	-312
4. Uluslararası Ticaret ve Muamelelerde n Alınan Vergiler	27.562. 843	28.970. 328	32.781. 443	28.651. 405	39.527. 583	53.451. 637	55.310. 438	68.269. 134	71.143. 779
a) Gümrük Vergileri	2.080.93 0	2.440.59 4	2.770.00 1	2.465.85 6	3.239.82 9	4.653.09 2	5.194.83 9	5.409.00 3	6.542.79 4
b) İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	25.425.5 10	26.492.6 42	29.972.3 07	26.134.0 65	36.208.1 40	48.685.1 21	50.000.1 38	62.727.3 58	64.411.1 13
c) Diğer Dış Ticaret Gelirleri	56.403	37.092	39.135	51.484	79.614	113.424	115.461	132.773	189.872
5. Damga Vergisi	3.148.6 94	3.642.0 47	3.945.0 61	4.169.0 06	5.082.7 49	6.464.4 18	7.360.4 78	9.415.8 30	10.324. 610
6. Harçlar	3.958.2 39	4.743.5 77	5.050.2 09	4.755.0 33	7.033.5 01	8.343.8 14	9.674.6 83	12.947. 970	14.510. 664
7. Başka Yerde Sınıflandırılma yan Diğer Vergiler	144.435	45.801	50.732	595.979	615.175	111.561	78.496	239.829	2.616

Kaynak: BUMKO

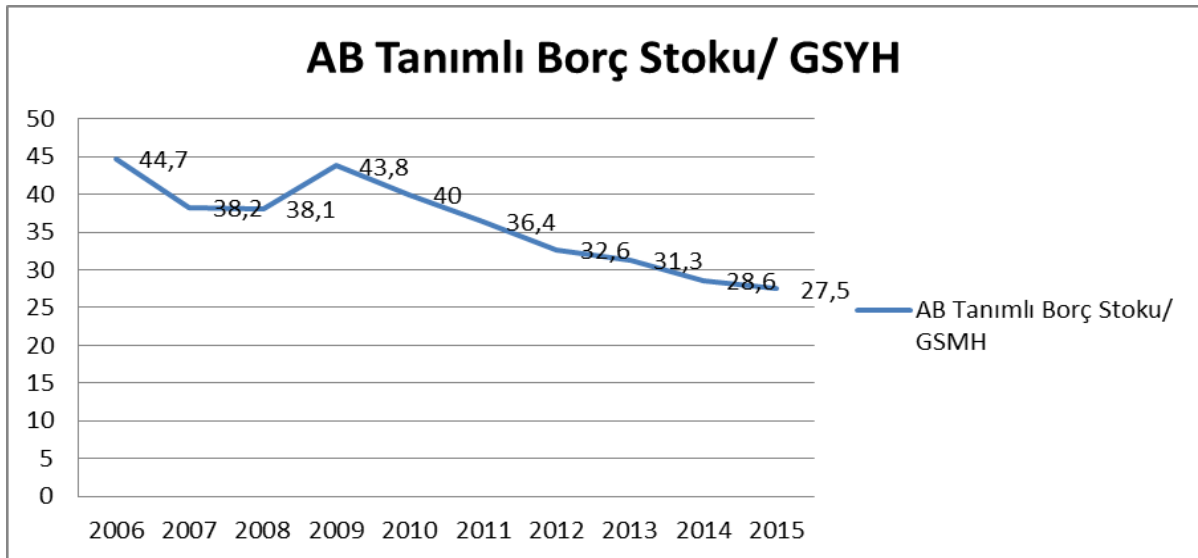
Merkezi yönetim bütçesinde yer alan vergi gelirleri ve borç ödemelerinin yer aldığı tablo 4'de 2006 ile 2014 yılları arasında vergi gelirleri, borçların anapara ve faiz ödemeleri ve bunların birbirlerine oranlarına ilişkin rakamlara yer verilmiştir. Tabloya bakıldığında vergi gelirlerinin artışının yıllar itibarıyla devam ettiği, borç anapara ve faiz ödemelerinin toplamında en yüksek payın iç borçlanmaya ait olduğu görülmektedir. Borç anapara ve faiz ödemelerinin vergi gelirlerine oranına bakıldığı zaman ise en iyi dönemin %53 ile 2014 yılında yaşandığı, 2006 yılında ise vergi gelirlerinin borç anapara ve faiz ödemelerinin gerisinde kalarak oranın %128 seviyesinde yer aldığı söylenebilmektedir.

Tablo 4: Merkezi Yönetim Bütçesi Vergi Gelirleri Borç Ödemeleri İlişkisi (Bin TL)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Vergi Gelirleri	137.559	152.983	165.011	169.181	202.679	244.881	272.108	314.973	339.864
Borç Anapara+Fai z Ödemeleri	176.208	171.597	151.860	156.599	198.287	150.826	144.518	186.728	180.264
İç	151.070	149.657	135.047	142.009	181.624	132.636	125.270	170.651	158.870
Dış	25.138	21.940	16.813	14.589	16.662	18.189	19.248	16.076	21.394
Borç Anapara+Fai z Ödemeleri/ Vergi Gelirleri (Yüzde)	128,1	112,2	92,0	92,6	97,8	61,6	53,1	59,3	53,0
İç	109,8	97,8	81,8	83,9	89,6	54,2	46,0	54,2	46,7
Dış	18,3	14,3	10,2	8,6	8,2	7,4	7,1	5,1	6,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilmesi doğrultusunda, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin arasındaki farkın giderilmesi amacıyla, seçilmiş makro büyüklükler açısından, "Maastricht Kriterleri" olarak isimlendirilen yaklaşma kriterleri ve uyulmaması takdirde uygulanacak yaptırımlar belirlenmiştir (Dilekli ve Yeşilkaya, 2002: 2). Söz konusu kriterlerden devletin mali durumunu gösteren (kamu borcu kriteri) şu şekilde yer almaktadır (Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma m. 121/1); Üye devletlerin kamu borçlarının GSYİH'lerine oranı %60'ı geçmemelidir.

Grafik 2: Yıllara Göre Kamu Borç Stoku

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Grafik 2'de Türkiye'ye ilişkin AB tanımlı borç stokunun GSYİH'ya oranları yıllar itibariyle yer almaktadır. Görüldüğü üzere 2006 yılından 2015 yılına kadar hemen her dönemde bu oran %60'ın altında seyrederek söz konusu kritere uyum sağlamıştır.

6. SONUÇ

Bu makalede Türkiye'de kamu harcamalarının finansmanının vergi gelirleri ile mi yoksa borçlanma gelirleri ile mi sağlandığı sorusu 2006-2016 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak cevaplanmıştır. Kamu harcamaları konsolide bütçe harcamaları tasnifine tabi tutulmuş, merkezi yönetim bütçesine ait gelir ve gider rakamlarına yer verilmiştir.

1950 yıllarından itibaren kamu harcamalarındaki artış dikkat çekici boyuta ulaşmış, kamu harcamalarındaki hıza paralel kamu gelirlerinde hedeflenen artışlar sağlanamamıştır. Bunun nedenleri yapısal, mali-kurumsal, ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlerden ileri gelmektedir. Bilindiği üzere kamu harcamalarının finansmanında en temel ve sağlıklı kaynak vergi gelirlerine aittir. Verginin tanımında da yer aldığı üzere kamu harcamalarının finansmanında karşılıksız olarak tahsil edilen, yasama organınca kanuna dayalı olarak çıkartılan ödemelerdir. Bunun yanı sıra halktan toplanan vergilerde fayda maliyet bağı kurulması mümkün olmamakla birlikte, vergiye ilişkin oran ve miktarlar iktidarda yer alan idare tarafından belirlenebilmektedir. Kamu harcamalarının finansmanında olağan finansman yöntemi olan vergilerin üzerinde halkın tepkisini çekmemek ve idarenin oy kaygısı nedeniyle fazla müdahalede bulunulmamaktadır. Söz konusu durumlar ve vergi gelirlerinin yetersiz kaldığı yerlerde borçlanma, monetizasyon ve döviz rezervlerinin kullanımına başvurulmaktadır. 1980 sonrası dönemde özellikle merkez bankası kaynaklarının kullanımına sınırlamalar getirilmiş ve yerini ağırlıklı olarak iç borçlanmaya bırakmıştır. Her iki finansman kaynağı enflasyonun yükselmesine neden olmuş, özellikle borçlanmanın maliyeti olan faiz giderleri bütçenin üzerinde baskı oluşturmuş, kamu borç stokunun GSMH içerisindeki payı yükselmiştir.

2008 küresel kriz sonrasında ülkeler sağlıklı ekonomik yapıya ulaşmakta sıkıntılar yaşamış, hükümet ve merkez bankası birlikte hareket ederek uyguladıkları politikalarla enflasyon ve faiz gibi ekonomik göstergelerde iyileşmeleri hedeflemiştir. Ülkemizde kamu maliyesi alanında uygulanan disiplin sayesinde ekonomik göstergelerde iyileşmeler yaşanmıştır. Jeopolitik durumu itibariyle komşu ülkelerde yaşanan savaş vb. afetler ekonomik durgunluğa sebebiyet verse de mali disiplinden ödün verilmediği için dış ticaret ve cari açığa yüksek artışlar görülmemiştir. Çalışmada merkezi yönetim bütçe gelir ve gider gerçekleştirmelerine ilişkin verilere yer verilmiş, gelir elde etmeye ilişkin yaşanan iyileşme ve borç faiz ödemelerindeki yükün azalmasının bütçeden beklenen performansa katkı sağladığı belirtilmiştir.

Ülkemizde 2006 yılı sonrası dönem incelendiğinde kamu harcamalarının vergi gelirleri ile finanse edildiği oluşan nakit açıklarının faiz dışı giderlerle karşılanmaya çalışıldığı, karşılanamayan kısım için borçlanmaya gidildiği görülmektedir ki bu borçlanma ağırlıklı olarak yurt içi piyasalardan sağlanmaktadır.

Çalışmada AB tanımlı borç stokuna ilişkin rakamlara yer verilmiş ve bu açıdan pek çok üye ülkeye göre kamu borç stokunun hedef kritere ulaşıldığı görülmüştür. Sonuç olarak 2000 yılı sonrası finansal ve reel sektöre ilişkin getirilen düzenlemelerin makro ekonomik rakamlarda iyileşmeye neden olduğu söylenebilmektedir. Finansman ihtiyacında kamu

hizmetinin bedeli olarak görülen vergi gelirlerinin kaçakçılık ve kayıt dışılık başta olmak üzere vergi tabanının genişletilmesi ve vergi oranlarının düşürülmesi şeklinde yapılacak düzenlemeler doğrultusunda arttırılması hedeflenmelidir, böylelikle borçlanmaya duyulan ihtiyacın açık finansmanından ziyade gerekli büyük yatırım harcamalarında başvurulmasına imkan tanınmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2013). Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013), ÇSBG Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Ekim-Aralık, ss. 15-32.
- Açba, S. (1995). Devlet Borçlanması, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF, Afyon.
- Akalın, G. (1986). Kamu Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Akdoğan, A. (2011). Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aksoy, Ş. (1994). Kamu Maliyesi, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Bulutoğlu, K. (1981). Kamu Ekonomisine Giriş, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- BUMKO (2017).<http://www.bumko.gov.tr/TR,138/analitik-butce-siniflandirmasi.html>. (09.03.2017).
- Çeliköz, Sağlam Y. , Yukacı, İ. (2016). Konsolide Bütçe Açıkları ve İç Borç-Dış Borç İlişkisi: Türkiye Örneği, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2016, Cilt 5, Sayı 3, Ekonomi & İşletme Özel sayısı.
- Çevik, S. (2011). "Devlet Borçlanması" , Kamu Maliyesi, (Ed: Ekrem Karayılmazlar), Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Çoban, O. , Doğanalp, N. , Uysal D. (2008). Türkiye’de Kamu İç Borçlanmasının Makroekonomik Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:20.
- Dilekli, S. N. , Yeşilkaya, K. (2002). Maastricht Kriterleri, DPT, Ankara.
- Edizdoğan, N. (2008). Kamu Bütçesi, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa.
- Eker, A. (2004). Kamu Maliyesi, Birleşik Matbaa, İzmir.
- Erginay, A. (1990). Kamu Maliyesi, Savaş Yayınları, Ankara.
- Eser, L. Y. , Ela, M. (2015). Avrupa Borç Krizi: Nasıl, Neden ve Nereye? , Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 10 (1), 209-232.
- Göker, Z. (2014). Küresel Kriz Sonrası Maliye Politikalarında Değişim ve Mali Tuzak Riski, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2014/1, ss.103-116.
- Güven, S. (2001). Sermaye Hareketlerinin Nedenleri, Etkileri ve Türkiye Örneği, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:16.
- Karakurt, B. (2010). Küresel Mali Krizi Önlemede Maliye Politikasının Rolü ve Türkiye’nin Krize Maliye Politikası Cevabı, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 2
- Kaya, D. G. , Kaygısız, A. D. (2015). 2008 Küresel Krizi ve Sonrasında Türkiye’de Uygulanan Maliye Politikalarına Genel Bir Bakış, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 11, Sayı 26, ss.171-194.
- Landau, D.L. (1986). 'Government and Economic Growth in the Less Developed Countries: An Empirical Study for 1960-1980', Economic Development and Cultural Change, 35/1, pp: 35-75.
- Opuş, S. (2002). Dış Borçlanmanın Sınırı ve Türkiye, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 19.
- Orta Vadeli Program (2010-2012), www.bumko.gov.tr .

- Öncel, M. , Kumrulu, A. , Çağan, N. (2013). Vergi Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Öztürk, N. (2014). Maliye Politikası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Uluatam, Ö. (2012). Kamu Maliyesi, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Pehlivan, O. (1994). Kamu Maliyesine Giriş, Yıldızlar Matbaacılık, Trabzon.
- Şener, O. (2010). Kamu Ekonomisi, Beta Basım, İstanbul.
- Şimşek, H. A. (2007). Türkiye'de 2000 Sonrasında Uygulanan İstikrar Programlarının Kamu Maliyesine Etkileri, Finans Politik&Ekonomik Yorumlar, Sayı:44
- TOBB (2009). 2009 Ekonomik Rapor, Yayın No: 2010/110, Ankara.
- Tosuner, M. , Arıkan, Z. (2009). Türk Vergi Sistemi, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF, İzmir.
- Türk, İ. (1989). Maliye Politikası, S Yayınları, Ankara.
- Türk, İ. (1992). Kamu Maliyesi, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Ulusoy, A. (2006). Maliye Politikası, Mikro Yayıncılık, Konya.
- 5811 Sayılı Kanun. Bazı varlıkların milli ekonomiye kazandırılması hakkında kanun. Kabul Tarihi: 13/11/2008.
- 5811 Sayılı Kanuna İlişkin Tebliğ. Bazı varlıkların milli ekonomiye kazandırılması hakkında kanuna ilişkin genel tebliğ. R. Gazete Tarih: 07/04/2011. Sayı: 27898.
- 5018 Sayılı Kanun Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Hakkında Kanun. Kabul Tarihi: 10/12/2003
- Kalkınma Bakanlığı (2017). (02.04.2017). www.kalkinma.gov.tr
- Hazine Müsteşarlığı (2017). (01.04.2017). www.hazine.gov.tr